

TRANSYLVANIAN HISTORIANS AFTER 1918. PRELIMINARIES TO A SYNTHESIS***Corina Teodor, Assoc. Prof. PhD., „Petru Maior” University of Târgu-Mureș**

Abstract: Having as its starting point the key texts of the Transylvanian historians of the early twentieth century, the study attempts to investigate how their discourse and methodology were influenced by the integration into Romanian historiography. Our attention is focused on the main themes which were the subject of their research, the models that have guided their historical writing, convergences and divergences with the historiography of the Old Kingdom.

Keywords: Transylvanian historiography, Romanian historiography, the Union of 1918, positivism, historical research.

Istoria istoriografiei pare a se fi instalat cât de cât confortabil în tabloul științei istorice, cu toate că e un domeniu de cercetare a cărui vechime se reduce la câteva decenii. O dovedește multitudinea de lucrări pe această temă, monografiile și sintezele, cărora nu le lipsesc coloratura metodologică ori elemente tangente la subiecte de teoria istoriei. Multe din aceste studii au avut un rol modelator asupra generațiilor de istorici, imprimând în conștiințe sintagme greu de uitat. Între acestea, memorabil a fost studiul program publicat de Lucien Febvre în anul 1946, *Face au vent*, când revista *Annales*, pe care o fondase împreună cu Marc Bloch în urmă cu aproape două decenii parcurgea o etapă de redefinire¹. Dincolo de esența studiului, care difuzează concepția istoricului francez vizavi de rolul istoriei în societate și de transformările prin care scrierea istoriei trece periodic, de remarcat este modul în care această metaforă – „cu fața la vânt” – i-a înnobilit și pe profesioniștii istoriei din spațiul românesc; căci nu puțini au fost cei care au asociat vocației pedagogice una civică, în sensul sugerat de Lucien Febvre, atunci, când nostalgic, după tragicul sfârșit al colegului său de la *Annales*, Marc Bloch, a încercat să demonteze prejudecăți, scrutând rolul istoriei în autocunoașterea individuală și în cea națională, colectivă².

Ca și în alte domenii, intrarea istoricilor ardeleni după 1918 într-o altă structură statală decât cea de până atunci a pus o serie întreagă de dileme legate mai ales de integrarea discursului istoric în cel din Vechiul Regat. Evident, nu a fost un demers facil sau care să se poată realiza instantaneu. De aceea, prin studiul de față îmi propun să analizez modul în care în scrisul istoric din primul deceniu de după 1918 și ardelenii și istoricii din Vechiul Regat s-au confruntat cu aceste probleme ale restructurării discursului propriu. Au reușit oare să depășească ceea ce îi separa, pentru a proiecta acum împreună liniile unui nou discurs istoric? Care au fost punctele de convergență? Dar cele divergente între istoricii din Vechiul Regat și cei de dincolo de Carpați? Ce instituții au avut un factor coagulant? Ce a îngreunat dialogul și mai ales integrarea într-o unitate discursivă? Sunt doar câteva din întrebările la care voi încerca să formulez răspunsuri, apelând la textele scrise în epocă.

Ce s-a întâmplat la 1918 și care ar fi prioritățile imediate? Nu doar cei aflați pe scena politică, ci și istoricii au încercat să răspundă, mai ales că nu au rămas mulți din ei, în anii

* Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului *Crossing Borders: Insights in to the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale și intelectuale a Transilvaniei (1848-1948)*, Cod proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0841.

¹ Reprodus de mai multe ori mai ales în volumul aceluiași Lucien Febvre, *Combats pour l'Histoire*, Paris, Librairie Armand Colin, 1992.

² De aici și ideea de a intitula volumul postum de studii al profesorului Pompiliu Teodor, *Cu fața la vânt*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2011.

postbelici, în afara unui angajament politic. Nu este întâmplător că prin scrisul său Nicolae Iorga a continuat să fie un element coagulant între istoricii din Vechiul Regat și cei din Ardeal. În fapt, se bucura de notorietate și de opinii care-i erau în general favorabile, printre ardeleni. Mesajul transmis de studiile sale e similar celui de dinainte de 1918, în termeni de solidaritate politică și națională, de dialog cultural. Deși a reconstituit realitățile aflate de o parte și de alta a Carpaților, semnalând diferențele inerente geografice, Iorga a subliniat importanța patrimoniului cultural comun, chiar dacă uneori cu accente critice evidente: „statul n-a făcut de la unirea provinciilor până astăzi mai nimic pentru a răspândi între români cunoștința unei culturi care trebuie să fie marea lor putere, în rivalitatea dintre neamuri și pentru a face cunoscut cetățenilor de alt grai ai României că există o cultură a noastră”³.

Alte studii ale aceluiași istoric poartă în ele același filon național, asociat cu sublinierea rolului educativ al trecutului imediat. De exemplu, analizând zona Crișanei Nicolae Iorga remarca însemnătatea acesteia nu doar ca un teritoriu clar definit geografic și istoric, ci și unul în care „cu fibra acestor grăniceri ai nației *noastre* (s.n.) se poate căpăta mult ca energie creatoare pentru viitor”⁴.

La un deceniu de la evenimentele din 1918 Nicolae Iorga redacta un emoționant eseu istoric, intitulat *Faptă și suferință în Ardeal. La zece ani de la cuprinderea lui supt steag românesc*. Documentarea istoricului, care îi servise în trecut redactării unor sinteze pline de rigoare academică, prin care releva atât identitatea ardeleană, cât și legăturile acestei provincii cu Vechiul Regat, dar și cu Europa Centrală, cum se întâmplase în *Neamul românesc în Ardeal și Țara ungrească* (1906) și în *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria* (1915), a fost reactivată pentru a da substanță capitolelor în care a încercat să ofere elementele din care, în durata lungă a istoriei, s-a structurat profilul identitar al ardelenilor. Compoziția, cu un stil accesibil, a mizat pe esența culturală și religioasă a ardelenilor, așa cum aceasta s-a conturat din tumultul destinului lor politic și social. Nu e de mirare că emoția pare să surclaseze erudiția, în această carte ce era destinată, cum nota pe ultima filă Sever Bocu, „ca să o poată ceti și să se lumineze cât mai mulți români și iuitori de carte”⁵.

Ceea ce a rezultat din sintetizarea evenimentelor majore din istoria românilor ardeleni a fost imaginea unui tragism colectiv, înșeninat doar de acele energii care, în opinia lui Nicolae Iorga, se dovedeau a avea accente naționale. Bunăoară, descrierea lui Inochentie Micu se face cu o terminologie specifică unui misionarism deopotrivă religios, cât și politic: „Ioan Inochentie, episcop de Făgăraș, era să capete *rostul unui adevărat Voevod român*, numai când, după ce bătu la ușile dietei ardeleni, care-i fură deschise numai pentru a-l batjocori, după ce făcu toate încercările pe lângă guvernul local, el, *împuternicit de un sobor, la care luară parte și țărani, el, ca unul care dăduse pentru războaiele tinerei Împărătese Maria-Teresa soldați români, bir de sânge*, alergă la Viena ca sol al nației sale pentru a fi purtat cu vorba și amenințat cu arestarea, și de acolo la Roma, unde-l ținură aproape ca un prizonier, menit morții de foame”⁶ (s.a.). Anii dualismului au adus, în opinia lui Iorga, o acutizare a situației românilor ardeleni, prin măsurile de deznaționalizare impuse. Evenimentele din anul 1918 au fost, în viziunea autorului, limanul la care românii au ajuns, fiind conduși de o elită politică și religioasă, după ce mesajul transmis prin lectura revistelor, precum Tribuna, ori societăți culturale, precum Astra, a generat un adevărat fenomen de contagiune mentală: „din aceste trei puteri, mirenii intrați în lupta politică afară din Parlamentele Ungariei, preoții trebuind să li se adauge supt o comandă care nu mai era

³ Nicolae Iorga, *Inițiativa particulară și cultura românească*, în *Cele Trei Crișuri*, an III, nr. 1-2, 1-15 ian. 1922, p. 3.

⁴ Idem, *Ținutul Crișurilor*, în *Cele Trei Crișuri*, an I, nr. 1, 15 apr. 1920, p. 2.

⁵ Idem, *Faptă și suferință în Ardeal. La zece ani de la cuprinderea lui supt steag românesc*, București, 1929, p. 75.

⁶ *Ibidem*, p. 57.

bisericească, țărani ajunși, iarăși luptători pentru drept și chemarea în sprijin a românilor liberi, a rezultat ceea ce, cu multe silinți ale multor oameni vrednici din două-trei generații, văzurăm cu ochii noștri uimiți și umeziți de lacrimile bucuriei la 1916-8”⁷. Astfel, acest eseu generos în care Nicolae Iorga a conturat scena politică, socială, religioasă, pe care s-a afirmat identitatea românilor ardeleni, depășea ca și concepție și metodă istorică, studiile sale anterioare⁸, devenind un memento în momentul aniversării unui deceniu de la unirea politică.

Studiile scrise de istoricul consacrat al problemei transilvane, Ioan Lupaș, la un deceniu de la memorabila experiență politică a iernii anului 1918, denotă maturitatea analitică a celui care nu a ezitat niciodată să caute în trecut rădăcini ale realității prezente. Reproducând discursul rostit la 29 aprilie 1929, în Aula Universității din Cluj, la aniversarea unui deceniu de la unirea Basarabiei cu România, Ioan Lupaș a difuzat o documentată expunere istorică, în care aceeași concepție a duratei lungi în istorie i-a coordonat mesajul din care transpare limpede ideologia românismului și a anticomunismului: „situația este și în zilele noastre asemănătoare cu cea din zilele lui Ștefan, cu singura deosebire că acum primejdia nu mai amenință din partea turcilor păgâni, ci din partea comuniștilor mai păgâni decât turcii. De aceea ni se pare că serbarea aniversară de astăzi ne oferă prilej potrivit să facem și noi făgăduință de a sta cu capetele noastre drept străji neclintite, apărând această poartă a românismului, a creștinătății și a civilizației europene, gata de luptă până la moarte pentru păstrarea ei”⁹.

Adiacent, Ioan Lupaș a evocat Adunarea de la Alba Iulia prin prisma memoriei participantului direct, ceea ce îi provoacă un reușit exercițiu de admirație colectivă, căci emoția celui ce a fost participant al istoriei trece dincolo de frazele așternute pe hârtie: „în dimineața zilei de 1 Decembrie 1918, pe stradele orașului Alba Iulia numai cu mare greutate te puteai strecura. După serviciul divin la care s-a cântat în loc de priceasnă „Deșteaptă-te române” și „Marșul legionarului român”, s-a început defilarea grupurilor nesfârșite pe sub poarta lui Mihai Viteazul către câmpia în care avea să se țină adunarea poporală”¹⁰. Înscris astfel un model istoriografic care va face carieră în anii următori, acela că unirea din 1918 a avut antecedente în evenimentele petrecute în urmă cu mai bine de trei veacuri, prin efortul militar al lui Mihai Viteazul. Acest arc peste timp între evenimentele din amurgul evului mediu și cele de după prima conflagrație mondială a reținut atenția istoricilor români: căci Lupaș era convins că la 1918 „s-a milostivit Atotputernicul Dumnezeu a încopcia iarăși firul dezvoltării istorice acolo unde el a fost rupt atât de brusc în dimineața zilei de duminică 19 august 1601...”¹¹. Asocierea celor două momente s-a făcut însă cu prețul identificării de către istoric a diferențelor majore, așa cum îi fuseseră sugerate de studierea și coagularea evoluției naționale: „această înfăptuire va fi acum durabilă și definitivă, căci ea nu se sprijinește numai pe sabia vitează și pe mintea înțeleaptă a unui voievod, ci se întemeiază pe rezultatele clare, pe legile firești ale evoluției istorice și pe elementele constitutive ale națiunii noastre, care sunt: trecutul milenar; teritoriul unitar și compact; rasa traco-romană; limba și legea românească; datinile, obiceiurile, tradițiile și aspirațiunile sfinte tuturor românilor, și mai ales conștiința noastră națională, fără de care ar fi nesigure și șubrede toate celelalte elemente”¹².

Conștient de dificultățile ivite mai ales în calea istoricilor ce au exersat o metodologie pozitivistă, Ioan Lupaș a încercat în conferința rostită la 1 decembrie 1928 la Sibiu, când s-a

⁷*Ibidem*, p. 73.

⁸ Bunăoară studiul *Români din Ardeal și Ungaria în cultura românească*, publicat în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tom XXXIII, 1910-1911, p. 767-786, se focalizase doar asupra rolului cultural al ardelenilor.

⁹ Ioan Lupaș, *Pământ și suflet românesc*, în *Transilvania*, 1928, nr. 5, p. 342.

¹⁰ Idem, *Adunarea națională de la Alba Iulia*, în *Cele Trei Crișuri*, an X, nr. 5-6, mai-iunie 1929, p. 55.

¹¹*Ibidem*, p. 58.

¹²*Ibidem*, p. 58.

aniversat un deceniu de la Marea Unire, să sintetizeze punctele de vedere diferite vizavi de istoria recentă, definindu-și apartenența la prima categorie: „sunt unii de părere că evenimentele istoriei contemporane pot fi studiate mai cu ușurință și cunoscute mai amănunțit decât cele din trecutul îndepărtat. Alții, dimpotrivă, socot că tocmai cu privire la astfel de evenimente este mai greu a lămuri adevărul, pe care ambițiunii și patimi încă nestinse cearcă să-l întunece ori să-l denatureze, exploatându-l în serviciul unor interese profane, adeseori cu totul străine de orice preocupări științifice. De aceea s-a exprimat părerea că trebuie lăsat în grija timpului rolul de a potoli flacăra patimilor și de a arunca vâlul imparțialității asupra diferiților factori, care au contribuit ca evenimentul istoric de acum 10 ani să se producă în momentul și în felul în care s-a produs”¹³.

Istoricul ardelean, atent la cauzalitatea istorică, a exprimat două concluzii esențiale: mai întâi, că unirea de la 1918 se înscria într-un amplu proces istoric, alături de prăbușirea monarhiei austro-ungare, așa că o reconstituire istorică trebuia făcută prin analiza celor două momente, în interdependența lor. În al doilea rând, și pentru Lupaș, ca și pentru congenerii săi, era importantă în acest proces de coagulare națională unitatea culturală ce a preliminar-o pe cea politică. Emoția profesorului, care a simțit direct metamorfozele istoriei recente, era afișată cu simplitate, atunci când momentul 1 decembrie 1918 era definit drept rezultatul meritelor nu doar al participanților „ci al unei serii de generațiuni care ne-au precedat muncind și sacrificându-se pentru ca noi, cei de azi, să putem fi părtași unei bucurii nespuse, ca cea de la 1 Decembrie 1918”¹⁴.

Dincolo de semnificația momentului din decembrie 1918, elita românească a încercat să traseze liniile viitorului imediat. Un misionarism care trebuia împlinit pe mai multe planuri a fost, de exemplu, în atenția lui Vasile Bogrea, filologul român de pe meleaguri bucovinene, a cărui carieră universitară s-a împlinit în spațiul confortabil creat la Universitatea din Cluj, începând cu anul 1919; acesta a creionat noua realitate politică, într-o scriitură ce dezvăluia cunoașterea esenței statale românești: „de pe culmile Carpaților în întregime românești, trebuie să se vadă, în sfârșit, nu numai dreptul nostru întreg, ci și întreaga noastră datorie”¹⁵. Era un nou stat aflat în căutarea unui nou echilibru, iar cheia găsirii acestuia se afla, credea profesorul, în custodia fiecăruia în parte: „avem, de bună seamă, alt mijloc cu toții, de a fi folositori României, decât acela de a juca rolul Casandrelor cobitoare”¹⁶.

La rândul său, prin câteva texte program, Alexandru Lapedatu s-a implicat direct în restructurarea discursului istoric, în consonanță cu noua realitate politică. Astfel, în lecția de deschidere a cursului de Istorie veche a românilor, rostit la Universitatea din Cluj, în 6 noiembrie 1919, a oferit un tablou sintetic asupra ideilor naționale exprimate în istoriografia română, începând cu cursul rostit de Mihail Kogălniceanu la Academia Mihăileană în 1843. Istoricul a remarcat chiar la primele fraze ale discursului însemnătatea noii configurații statale românești: „după o mie de ani de vitregă stăpânire străină, Dacia Superioară e azi parte integrantă și nedespărțibilă a vechiului nostru Regat, iar poporul român din Transilvania și Ungaria înlocuiește, cu drepturile pe care i le dă prioritatea sa istorică, superioritatea sa etnică și importanța sa politică, în totul și în toate, suveranitatea și autoritatea, pe care, prin uzurpare și împilare, a exercitat-o până acum în aceste părți, statul unghuresc”¹⁷.

Așadar, prioritar, în opinia lui Alexandru Lapedatu, în cercetările de viitor ce se vor face, par a fi studiile care să analizeze „relațiile de tot soiul ce au existat în cursul timpului

¹³ Idem, *Prăbușirea monarhiei austro-ungare și adunarea de la Alba Iulia*, în *Transilvania*, 1929, nr. 4-5, p. 252.

¹⁴ *Ibidem*, p. 262.

¹⁵ Vasile Bogrea, *Cucuvăi patriotice*, în *Cele Trei Crișuri*, an I, nr. 5, 15 iun. 1920, p. 7.

¹⁶ *Ibidem*, p. 7.

¹⁷ Alexandru Lapedatu, *Nouă împrejurări de dezvoltare a istoriografiei naționale*, în vol. Alexandru Lapedatu, *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de acad. Camil Mureșanu și prof. Nicolae Edroiu, București, Ed. Academiei Române, 2008, p. 5.

între Ungaria și Transilvania, de o parte, Moldova și Țara Românească de alta, și influențele culturale pe care locuitorii acestor țări le-au exercitat asupra fraților lor din Transilvania”¹⁸, adică tocmai eșafodajul noii structuri politice. La fel de însemnată devenea, pentru o istoriografie care a suportat adesea accente polemice, dar asupra căreia s-au resimțit și scenariile din politica externă și internă, o evaluare precisă a rolului românilor ardeleni: „vom căuta să reabilităm, istoricește, poporul român din Transilvania și Ungaria, scoțând în evidență întregul aport pe care, în toate privințele, el l-a adus, timp de aproape o mie de ani pentru susținerea celei mai vitrege patrii pe care a putut-o avea vreodată un popor. Aceasta nu o vom face însă în detrimentul moral-național al nimănui”¹⁹.

Sugestiile lui Alexandru Lapedatu par a avea urmări directe, fiind vizibile atât în textele istoricilor din Vechiul Regat cât și în cele ale istoricilor ardeleni mesajele unificatoare transmise prin abordarea unor subiecte care ele însele demonstau o unitate românească, ca și legăturile românești ce au funcționat dincolo de fragilitatea granițelor politice. Unii ardeleni au fost tentați să valorizeze rolul jucat de românii ardeleni ajunși în Vechiul Regat. Bunăoară, este ceea ce a evidențiat tocmai Alexandru Lapedatu în studiul intitulat *Cum au luptat românii pentru unitatea națională*, în care atenția sa a fost focalizată asupra ardelenilor care ajunși la București, spre finele secolului al XIX-lea, au reacționat împotriva măsurilor ce-i lezau pe românii rămași în custodia regimului dualist²⁰. Silviu Dragomir în schimb, a angajat cercetarea istorică în sprijinul politicii contemporane, pentru a argumente justetea actualei granițe între România și Ungaria, considerând că aceasta este „vechea noastră graniță istorică, menită a rămâne de-acum pe veci hotarul drept și firesc al celor două popoare”²¹. Un medievist de talent, Gheorghe I. Brătianu, a prins filonul interdisciplinarității, ca urmare a studiilor sale în Occident, așa că apelând la sursele heraldicii, ca și la rezultatele unor recente campanii arheologice la Curtea de Argeș, cu ajutorul metodei comparative, a evidențiat influența regalității maghiare asupra primelor reprezentări heraldice ale domnilor români căci „între Principatele noastre și Apusul feudal, monarhia Angevinilor era mijlocitoarea impusă de împrejurări”²².

Vedem și o interesantă rocadă tematică, în sensul în care istoricii ardeleni au integrat în propria operă, până atunci prevalent transilvano-centrică subiecte de istoria românilor din Principate. Este ceea ce a făcut de exemplu Ioan Lupaș scriind despre mama lui Mihai Viteazul, într-un studiu foarte documentat²³, în care accentul a căzut asupra figurii materne, prin intermediul căreia istoricul a dorit să difuzeze și un mesaj creștin, dincolo de cel educativ, în condițiile în care Tudora alesese la finalul vieții calea călugăriei. Oricum, nu era pentru prima dată când Lupaș analiza destine feminine, după schița făcută mamei lui Andrei Șaguna în anul 1912.

La rândul său, Alexandru Lapedatu s-a aventurat pe un drum destul de anevoios, dar nu lipsit de strălucire, cel al investigării tradiției despre originea Țării Românești. Un studiu foarte documentat, pentru care a utilizat o istoriografie recentă, din care nu au lipsit numele lui Dimitrie Onciul sau Nicolae Iorga, dar și substanța cronisticii medievale, și care a atenționat asupra florilegiului interpretativ, anticipând astfel construcția strălucită pe această temă ce îi va aparține lui Gheorghe I. Brătianu. Evident, căutând să înțeleagă legătura dintre tradiția populară și cea literară, Lapedatu s-a confruntat cu emblematicul personaj Negru

¹⁸*Ibidem*, p. 15.

¹⁹*Ibidem*, p. 17.

²⁰ Idem, *Cum au luptat românii pentru unitatea națională*, în *Cele Trei Crișuri*, an XVII, nr. 9-10, sept.-oct. 1936, p. 134-135.

²¹ Silviu Dragomir, *Granița istorică dintre români și unguri*, în *Cele Trei Crișuri*, an I, nr. 2, 1 mai 1920, p. 13.

²² Gh.I.Brătianu, *Scutul unguresc în armele Basarabilor*, în *Revista Istorică*, an VII, nr. 4-6, apr.-iun.1921, p. 127.

²³ Ioan Lupaș, *Tudora, mama lui Mihai Viteazul*, în *Revista Istorică*, an VII, nr.4-6, apr.-iun. 1921, p. 135-139.

Vodă; astfel că nu a ezitat să-și înscrie numele între cei ce au încercat să-i confere și o identitate reală. Istoricul ardelean se dovedește a fi foarte tranșant: „Negru Vodă al tradiției populare, luptător împotriva tătarilor, ctitor al bisericii domnești din Câmpulung, soț al Margaretei, fondatoare a bisericii catolice a cloașterului, din același târg și, mai presus de toate, întemeietor al Țării Românești, nu poate fi identificat deci decât cu Basarab Vodă, zis, de istoricii moderni, cel Bătrân”²⁴. Dar să nu uităm că Alexandru Lapedatu datora formația sa universitară ambientului bucureștean, iar istoricii citați în acest studiu, Iorga, Onciu, îi fuseseră profesori²⁵. Mai mult decât atât, Onciul îl îndrumase în realizarea primelor sale lucrări monografice de medievistică, care, cum altfel, s-au oprit asupra unor personaje mai puțin studiate de pe scena politică a evului mediu muntean²⁶. Așa că inserarea unor subiecte de interes general românesc în opera de după 1918 a istoricului Lapedatu nu a fost deloc surprinzătoare, fiind de fapt convergentă cu tentativele sale istoriografice anterioare.

În fine, alte exemple de restructurare a discursului istoric în termeni naționali au fost cele care au preferat calea sintezelor, în care evident, destinul românilor ardeleni devenea inseparabil într-o structură unificatoare, de cel al românilor de la sud și est de Carpați. În general, o atare misiune livrescă avea rosturi educative, apelând deocamdată la cunoașterea istorică deja scoasă din patrimoniul arhivistic și biblioteconomic, în deceniile anterioare. Era ceea ce a făcut Ștefan Meteș, printr-o sinteză comandată de conducerea Astei, intitulată *Istoria neamului românesc* și prin care își asuma difuzarea urbi et orbi a unui mesaj de asumare a noii identități naționale. Din nou, istoria era chemată să fie una din esențele indispensabile în redefinirea națională a celor care până nu demult fuseseră pionieri pe scene politice diferite: „numai din această cunoaștere a trecutului nostru poate pleca acea cultură și solidaritate națională, temeiul indestructibil al oricărui stat, care unește, mai bine zis contopește sufletele fraților, trăiți veacuri de-a rândul sub stăpânirea străinilor, și ajunși astăzi să facă parte cu toții dintr-un stat național al lor. Armonia între provinciile care formează astăzi România, ca și între diferitele clase sociale românești, se poate stabili numai prin cea mai deplină cunoaștere reciprocă a acestora în trecut și în prezent”²⁷.

Un nou discurs istoric, în termeni naționali, se schița după evenimentele politice din iarna anului 1918, care au dat Transilvaniei un nou rol pe scena politică. Istoricii, în marea lor majoritate, spectatori direcți ai creării noii identități statale românești, au încercat în primele luni de după să contureze calea de urmat în viitoarele studii istorice. Integrarea Transilvaniei în Vechiul Regat însemna și o recuperare ideologică, iar aceasta se putea face prin depășirea cercetărilor cu iz local, din partea ardelenilor, ori prin continuarea demersurilor după modelul inițiat de Nicolae Iorga, încă din primii ani ai veacului XX, care nu a avut nici o reticență în a trasa contururile unei istorii general românești. Academia Români, climatul universitar, societățile culturale au fost teritorii fertile unui atare discurs integrator.

BIBLIOGRAFIE:

Bogrea, Vasile, *Cucuvăi patriotice*, în *Cele Trei Crișuri*, an I, nr. 5, 15 iun. 1920, p. 6-7.

²⁴ Alexandru Lapedatu, *Cum s-a alcătuit tradiția națională despre originile Țării Românești. Comunicare făcută la Academia Română în ședința de la 21 septembrie 1923*, în vol. Alexandru Lapedatu, *Scrieri istorice*, ed.cit., p. 38-39.

²⁵ Pompiliu Teodor, *Introducere la istoria istoriografiei din România*, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2002, p. 183.

²⁶ Două din lucrările sale de seminar, realizate sub îndrumarea lui Onciu, despre Radu cel Frumos (1902) și Vlad Călugărul (1903) vor fi publicate în aceiași ani în *Transilvania* și respectiv în *Convorbiri literare*. Vezi Alexandru Lapedatu, *Scrieri istorice*, ed. cit., p. 129-203.

²⁷ Ștefan Meteș, *Istoria neamului românesc*, Sibiu, 1922, prefață.

- Brătianu, Gheorghe I., *Scutul unguresc în armele Basarabilor*, în *Revista Istorică*, an VII, nr. 4-6, apr.-iun.1921, p. 120-128.
- Brătianu, Gheorghe I., *Studii și articole de istorie*, ediție îngrijită de Victor Spinei și Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010.
- Dragomir, Silviu, *Granița istorică dintre români și unguri*, în *Cele Trei Crișuri*, an I, nr. 2, 1 mai 1920, p. 10-13.
- Febvre, Lucien, *Combats pour l'Histoire*, Paris, Librairie Armand Colin, 1992.
- Iorga, Nicolae, *Faptă și suferință în Ardeal. La zece ani de la cuprinderea lui sub steag românesc*, București, 1929.
- Iorga, Nicolae, *Inițiativa particulară și cultura românească*, în *Cele Trei Crișuri*, an III, nr. 1-2, 1-15 ian. 1922, p. 3.
- Iorga, Nicolae, *Ținutul Crișurilor*, în *Cele Trei Crișuri*, an I, nr. 1, 15 apr.1920, p. 2.
- Lapedatu, Alexandru, *Cum au luptat românii pentru unitatea națională*, în *Cele Trei Crișuri*, an XVII, nr. 9-10, sept.-oct. 1936, p. 134-135.
- Lapedatu, Alexandru, *Scieri istorice*, ediție îngrijită de acad. Camil Mureșanu și prof. Nicolae Edroiu, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Lupaș, Ioan, *Adunarea națională de la Alba Iulia*, în *Cele Trei Crișuri*, an X, nr. 5-6, mai-iunie 1929, p. 54-58.
- Lupaș, Ioan, *Pământ și suflet românesc*, în *Transilvania*, 1928, nr. 5, p. 337-342.
- Lupaș, Ioan, *Prăbușirea monarhiei austro-ungare și adunarea de la Alba Iulia*, în *Transilvania*, 1929, nr. 4-5, p. 252-262.
- Lupaș, Ioan, *Tudora, mama lui Mihai Viteazul*, în *Revista Istorică*, an VII, nr.4-6, apr.-iun. 1921, p. 135-139.
- Metes, Ștefan, *Istoria neamului românesc*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1922.
- Teodor, Pompiliu, *Incursiuni în istoriografia română a sec. XX*, Oradea, Fundația culturală „Cele Trei Crișuri”, 1995.
- Teodor Pompiliu, *Introducere în istoria istoriografiei din România*, Cluj Napoca, Editura Accent, 2002.
- Zub, Alexandru, *Clio sub semnul interogației. Idei, sugestii, figuri*, Iași, Editura Polirom, 2006.
- Zub, Alexandru, *De la istoria critică la criticism*, București, Editura Academiei, 1985.